

İrem Keleş

Kudüs'ün Hukuki Statüsü

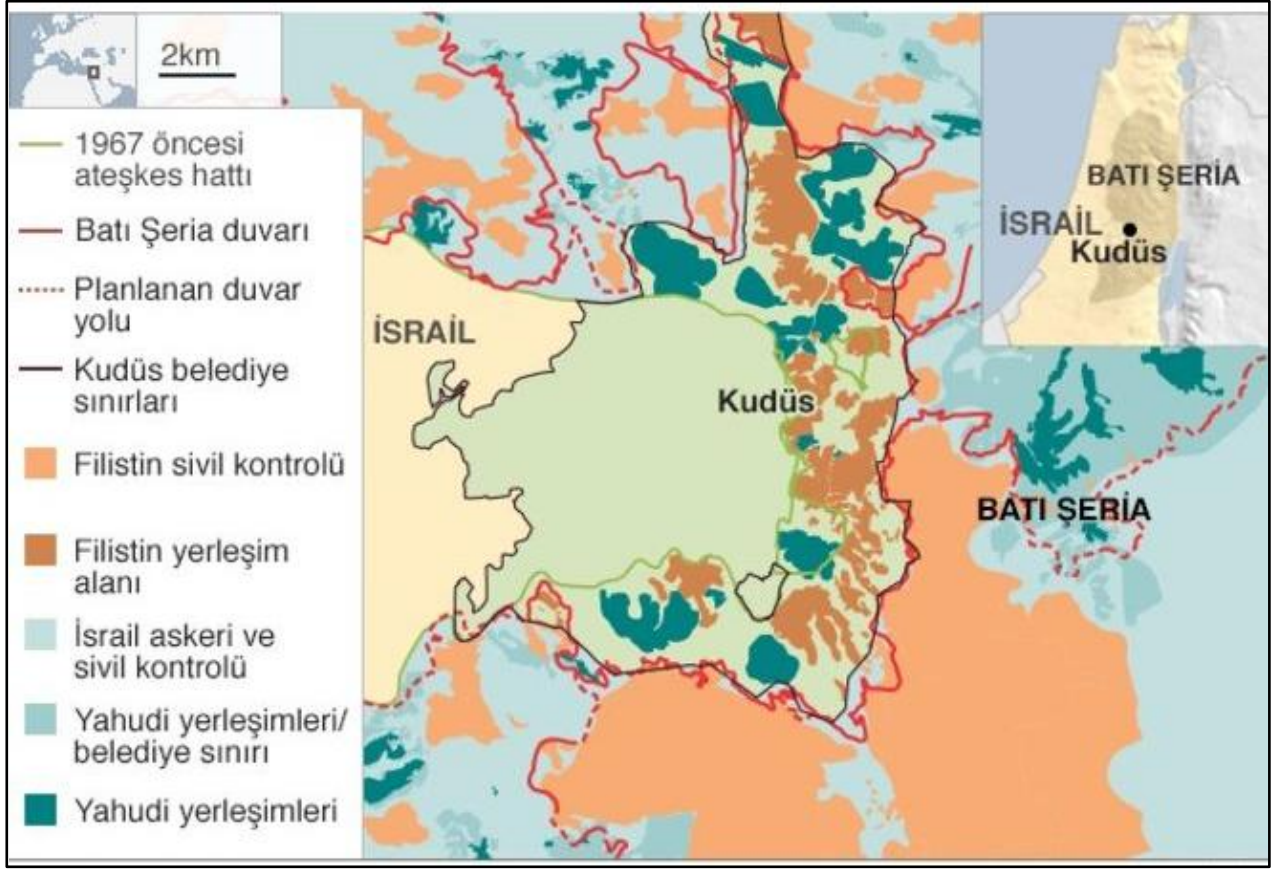
ABD Başkanı Trump'ın 2017 yılının sonunda Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyacağını açıklaması ve bu açıklamanın 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 128 oy gibi büyük bir çoğunlukla reddedilmesi, Kudüs'le ilgili birçok sorunu da gündeme getirdi.

Kudüs sorunu aslen Arap-İsrail Çatışması olarak bilinen sorunun temel konularından birini oluşturmaktadır. Arap-İsrail Çatışması, siyasi gerginlik, askeri çatışmalar ve 19. yüzyılın sonundaki Siyonizm¹ ve Arap milliyetçiliğinin² yükselişinden kaynaklanan birkaç Arap ülkesi ve İsrail süregelen sorundur. Çatışma, 1948'de İsrail'in kurulmasından sonra büyük bir uluslararası mesele haline geldi. Arap-İsrail çatışması beş büyük savaşa, birkaç küçük çatışmaya ve iki büyük Filistin ayaklanmasına neden oldu. Filistin-İsrail Sorunu dışındaki tüm sorunlar zaman içinde BM'nin de desteğiyle çözülmüştür.

Dünyanın en eski şehirlerinden bir kabul edilen Kudüs hem Filistin hem de İsrail tarafından başkent olarak kabul edilmiştir. Ancak, her iki ülkenin de bu şehir üzerindeki hak iddiası uluslararası toplum tarafından tam anlamıyla kabul görmemiştir. Ülkeler genellikle BM'nin Arap-İsrail sorunu hakkındaki kararları doğrultusunda hareket etme eğilimindedirler. BM'nin bu konuda çok sayıda kararı vardır ve bu kararların birçoğunda da Kudüs'ün statüsüne değinilmiştir.

Kudüs'ün şu anki politik statüsü Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1947 tarihli 181 sayılı kararıyla belirlenmiştir. Karara göre, o zaman hali hazırda bulunan manda rejiminin sona ermesi ve bu rejimin bitiminden iki ay sonrasından başlayarak Filistin topraklarında birer bağımsız Arap ve Yahudi devletinin kurulması ve bu sürecin 1 Ekim 1948 tarihinden önce tamamlanması öngörülmüştür³. Kudüs için ise Kudüs Şehri Özel Uluslararası Rejimi (*Special International Regime for the City of Jerusalem*) kurulmuştur. Bu kararla Kudüs *corpusseparatum* (çevresine kıyasla farklı yasa ve politik statüsü bulunan şehir) statüsü kazanmış ve BM kontrolü altındaki, yönetim biçimi söz konusu kararla belirlenmiş bir uluslararası rejimle⁴ yönetileceği belirtilmiştir. Karara göre Doğu Kudüs İsrail'in bir parçası olarak sayılmamıştır. Ayrıca, kararın 10 yıl geçerli olmasına ve bu süre sonunda referandum yoluyla gözden geçirilmesine karar verilmiştir.

Bu kararın ardından 14 Mayıs 1948'de İngiltere bölge üzerindeki manda yöntemini sona erdirerek bölgedeki güçlerini geri çekmiştir. Aynı gün İsrail'in kurulduğu ilan edilmiş ve bu Arap ve Yahudi halklar arasında gerginliğe sebep olmuştur. Bu gerginlik ancak Ağustos 1949'da sonra erecek bir savaşa dönüşmüş, savaş sonucunda BM'nin 194 sayılı kararı yayımlanmıştır⁵. Bu kararla şehrin sınırları doğuda Abu Dis, güneyde Beytüllahim, batıda Ein Kerem, kuzeyde Şufat olarak belirlendi.

Kaynak: BBC Türkçe'den alınmıştır. (<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42440136>)

194 sayılı karara göre, savaş nedeniyle evlerinden olmuş olan mültecilerin mümkün olan en yakın tarihte evlerine dönebilmesinin ya da evlerine dönmek istemeyenlerin mağdur olmamasının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca kararda, Kudüs'ün en kısa zamanda sivilleşmesinin sağlanması gerektiğinin ve Kudüs'ün 181 sayılı kararla belirlenen uluslararası statüsünün altı çizilmekteydi. Kararlaştırılan maddelerin ve bölgedeki durumun kontrol edilmesi amacıyla ve BM'nin arabuluculuğu görevlerini üstlenmesi için Türkiye, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nden oluşan bir BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyon sınırlar, mülteciler ve Kudüs'ün statüsü üzerine çalıştı ancak nihai bir sonuca ulaşamadı.

8 Aralık 1949 tarihli 303 (IV) sayılı BM kararı yine bahsedilen 181 ve 194 sayılı kararların altını çizerek sorunlara önerilen çözümlerin önemi vurgulanmıştır⁶.

BM Acil Gücü'nün (UNEF I)⁷ Mayıs 1967'de Mısır'dan çekilmesinden sonra İsrail, Mısır, Ürdün ve Suriye arasında gerilimler baş gösterdi. BM Güvenlik Konseyi duruma müdahale edene kadar İsrail Sina, Gazze Şeridi, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Suriye'nin Golan Tepelerinin bir bölümünü işgal etmişti. Ateşkes sağlandıktan sonra BM Güvenlik Konseyi 237 sayılı kararla İsrail'i bölgede barış ve güvenliği sağlamaya, bölgede yaşayan ancak çatışma nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalanların dönüşüne destek olmaya ve Kudüs'ün önceki kararlarla belirlenmiş uluslararası statüsüne saygı duymaya ve buna göre hareket etmeye çağırdı⁸. Ayrıca 2253 (ES-V) sayılı BM Genel Kurulu kararıyla da İsrail'in Kudüs'ün uluslararası statüsünü değiştirmeye yönelik hareketleri kınandı⁹.

İsrail'in saldırgan ve yayılcı politikasının sürmesi üzerine BM Genel Kurulu Aralık 1983'te toplanarak "Orta Doğu'daki Durum" başlıklı 38/180 sayılı kararı yayımladı. Kararda İsrail'in politikalarının endişe verici ve yasa dışı olduğunun altı çizilirken tüm ülkelerin İsrail'le olan tüm anlaşmalarını, ekonomik ve askeri anlaşmalar dâhil, gözden geçirmeleri isteniyordu¹⁰.

Kudüs hakkındaki en önemli BM kararlarından en sonuncusu, 21 Aralık 2017'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda alınmıştır. Türkiye ve Yemen'in talebiyle gündeme alınan tasarı 128 oyla kabul edildi. Tasarıyla Kudüs'ün 1947 yılından bu yana kabul gören uluslararası statüsünün altı çizilmiş, bu statüye aykırı olarak yapılanların yasal olarak hiçbir geçerliliği olmadığı belirtilmiştir. Bu sebeple devletlerin, 1980 tarihli 478 sayılı BM kararına da uygun olarak, Kudüs'te diplomatik misyon kurmaması çağrısı yapılmıştır. Ayrıca, İsrail-Filistin sorunu konusundaki Güvenlik Konseyi kararlarına uyulması gerektiği ve aksi yönde alınan kararların sorunun çözüm sürecine zarar verdiği vurgulanmıştır¹¹.

Kaynaklar:

- Arap-İsrail Sorunu hakkında ayrıntılı bilgi: <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch3.pdf> (İngilizce)
- Birleşmiş Milletler'in 181 sayılı kararı: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253> (İngilizce)
- BM'nin 194 sayılı kararı: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A> (İngilizce)
- BM'nin 303 sayılı kararı: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/22/IMG/NR005122.pdf?OpenElement> (İngilizce)
- BM Genel Kurulu'nun 2253 (ES-V) sayılı kararı: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/A39A906C89D3E98685256C29006D4014> (İngilizce)
- BM Genel Kurulu'nun 38/180 sayılı kararı: <http://www.un.org/documents/ga/res/38/a38r180.htm> (İngilizce)
- BM Genel Kurulu'nun 10/22 sayılı kararının taslağı: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/ES-10/L.22 (İngilizce)
- BM Haber Merkezi "General Assembly demands all States comply with UN resolutions regarding status of Jerusalem" (21 Aralık 2017), <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=58330> (İngilizce)
- BBC Türkçe "BM Genel Kurulu'nun en önemli Kudüs kararları" (21 Aralık 2017), <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42440136>
- UNEF I: <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef1backgr1.html> (İngilizce)

Son Notlar

¹ Siyonizm, şu anda Filistin diye bilinen ve Yahudilerin kutsal kitabesinde İsrail'in tarihi bölgesi olarak adlandırılan topraklarda bir Yahudi vatanının kurulmasını destekleyen siyasi hareket. Kuruluşundan sonra İsrail'in ulusal hareketi haline gelmiştir.

² Arap milliyetçiliği, Atlas okyanusundan Hint Okyanusuna Arap dünyasında siyasi birlik fikrini destekleyen bir milliyetçi ideoloji. Pan-Arabizm, aynı zamanda Arap devletleri arasındaki uluslarüstükomünalizmi destekleyen bir konsepttir.

³ Birleşmiş Milletler'in 181 sayılı kararı, Bölüm I. BM 181 nolu karar için bkz:

<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253> (İngilizce)

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. BM 181 nolu karar Bölüm 3, C bendi.

⁵ BM'nin 194 sayılı kararı için bkz. <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A> (İngilizce)

⁶ BM'nin 303 sayılı kararı için bkz. [https://documents-dds-](https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/22/IMG/NR005122.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/22/IMG/NR005122.pdf?OpenElement](https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/051/22/IMG/NR005122.pdf?OpenElement) (İngilizce)

⁷ UNEF I hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef1backgr1.html> (İngilizce)

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch3.pdf> (İngilizce)

⁹ BM Genel Kurulu'nun 2253 (ES-V) sayılı kararı için bkz.

<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/A39A906C89D3E98685256C29006D4014> (İngilizce)

¹⁰ BM Genel Kurulu'nun 38/180 sayılı kararı için bkz. <http://www.un.org/documents/ga/res/38/a38r180.htm> (İngilizce)

¹¹ BM Genel Kurulu'nun 10/22 nolu kararının taslağı için bkz. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/ES-10/L.22 (İngilizce)

Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE'ye üyelerini bağlamaz.

Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE'ye aittir.

Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.